

Å spille på lag med dyra er avgjørende for god villsaudrift

Forfatter

Grethe Ringdal, Sauekontrollen, Animalia

Vibeke Tømmerberg, Helsetjenesten for sau, Animalia

Sammendrag

Det er et imponerende syn som møter oss når Hilde Buer plystrer på flokken og rundt 200 villsauer dukker opp i landskapet og kommer løpende mot oss.

Publisert

2015

Referanse

Sau og Geit 3/2015

Utskriftsdato

22.07.2019 www.fag.nsg.no

Å spille på lag med dyra er avgjørende for god villsaudrift

Det er et imponerende syn som møter oss når Hilde Buer plystrer på flokken og rundt 200 villsauer dukker opp i landskapet og kommer løpende mot oss.

– Det er både dyrevennlig og effektivt å spille på lag med saueflokken, sier Hilde. Gjennom flere artikler vil vi, sammen med Hilde og Anders, sette fokus på viktige tiltak for å oppnå god helse og drift i villsauholdet gjennom året.

Hilde Buer og Anders Braanaas har slått seg ned på Værlandet som er ei øy i Askvoll kommune i Sogn og Fjordane. Øya har et areal på 9 km² og 200 fastboende innbyggere. Værlandet har broforbindelse med Bulandet som ligger lenger vest. Her driver de med

villsau, og har en flokk på totalt ca. 350 dyr av rasen gammelnorsk sau.

Forstå din sau

Hilde har holdt kurs for villsauproducenter i over 14 år, og «Forstå din sau» er fast innslag på kursene og et tema som Hilde brenner for. Det handler bl.a. om sauens atferd, riktig håndtering og hvordan man med enkle grep kan få dyra tamme.

– For å etablere et tillitsforhold til sauen er det viktig å forstå noen grunnleggende atferdstrekk hos dyrearten, sier Hilde. – Sauen er et byttedyr, og hvis dyra lærer at det skjer noe negativt de få gangene de er i hende på folk så er det ikke rart at de blir redde og uhåndterlige. De må lære seg til å forbinde eieren med noe positivt, forklarer hun. Et effektivt tidspunkt å lære

dem dette på, er når lammene skilles fra mora om høsten, fordi de da er sårbare og har behov for kontakt etter avvenninga. Det er også naturlig for en sau å følge eldre søyer i gruppa, og hvis sauene ser på eieren som en «ledersau» som de stoler på, er det overraskende lett å håndtere dem.

Hilde og Anders bruker følgende metode for å temme lammene etter avvenning:

Dag 1: Lammene samles i en innhegning. Hilde fanger ett og ett lam, holder lammet mellom beina, klør det i brystet og putter samtidig litt kraftfôr i munnviken. Det er viktig å gjøre håndteringen så behagelig som mulig for lammene, og Hilde er nøye med ikke å rive i ulla når lammene fanges og hun bruker kraftfôr. De fleste lammene vil i løpet av noen minutter begynne å

smatte litt på kraftfôret og vise tegn på at de slapper av og liker å bli klødd. Da slipper hun lammet mens hun prøver å holde hånden med kraftfôret rolig og fortsetter å klø hvis det går. Mange lam fortsetter å ete av handa etter at de er sluppet løs.

Dag 2: Hilde lokker lammene fra beitet og inn i innhegningen der de blir klødd og får kraftfôr fra hånden hennes.

Dag 3-7: De påfølgende dagene gjentas prosedyren fra dag 2 helt til alle lammene er tamme. Hilde bruker konsekvent samme lokkelyd (plystring) hver gang hun lokker dem til seg, så de skal lære hva det betyr. Lammene tas ut av «treningsprogrammet» etter hvert som de blir såpass tillitsfulle at de kommer bort til Hilde og Anders og ikke viser frykt. De fleste lammene er tamme etter et par dager med trening, mens prosedyren må gjentas inntil en uke for de lammene som er mest sky. Det er likevel overraskende hvor fort lammene lærer, og Hilde forteller at total tidsbruk per lam i hele treningsperioden vanligvis er ca. 3-5 minutter, og 5-10 minutter på de som er mest redde.

Hilde forklarer at prinsippet med denne metoden er at lammene skal lære seg å forbinde henne og Anders med noe positivt. Når de først har lært det, er hennes erfaring at de forblir tillitsfulle mot dem resten av livet. – Lammene til ei tillitsfull søye er også lettere å få tamme enn lammene til ei som er sky, så de minuttene vi investerer i temminga spares fort inn, forteller Hilde. Når hun må gjøre noe som er ubehagelig for dyra (f.eks. klipping eller parasittbehandling) avslutter hun alltid med at dyra blir klødd eller får kraftfôr. På denne måten ødelegges ikke tillitsforholdet.

Tilsyn er viktig for dyrevelferden

I Forskrift om velferd for småfe står det at sau som holdes på utmarksbeite skal ha tilsyn minst en gang i uka i områder uten særskilt risiko, og oftere ved mistanke om økt fare. «Mistanke om økt fare» i utedrift kan f.eks. være paringa (der rivalisering mellom værene kan føre til stygge skader), store snøfall eller perioder der dyra må tilleggsføres. Tilsynet skal også intensiveres før og under

Sauene samler seg tillitsfullt rundt eieren sin. Hilde er svært opptatt av sauens atferd og kommunikasjon, og hvordan man kan etablere et tillitsforhold til dyra slik at de blir tamme.

– En viktig fordel med tamme dyr er at hvis en sau er sjuk eller trenger en sjekk ute i marka, så kan man bare sjekke den der og da og trenger ikke å samle sammen hele flokken, forklarer Hilde.

Sørg for å nærme deg flokken fra riktig kant sånn at vindretninga går mot sauene, da vil de kjenne lukta av kraftfôret og deg.

lamming. Det er viktig at tilsyn med dyra blir fulgt godt opp i en villsau-flokk, sånn at sjukdom, skader o.l. blir oppdaget og det kan gjøres tiltak.

Her er noen tips fra Hilde:

- Redde dyr står helt stille når man leiter etter dem og er dermed vanskelig å finne, så det er mye lettere å føre tilsyn hvis sauene er tamme. Det er lurt å gi en belønning (f.eks. kraftfôr) når sauene kommer til deg ute på beitet.
- Sørg for å nærme deg flokken fra riktig kant sånn at vindretninga går *mot* sauene, da vil de kjenne lukta av kraftfôret og av deg. Det er også lurt å være lavere i terrenget enn sauene når man passerer eller nærmer seg dem ute i marka, da har de oversikt over situasjonen og føler seg tryggere.
- Sett deg på kne eller huk når dyra kommer mot deg, det er tryggere for sauene. Unngå brå bevegelser, opptre forutsigbart og bruk samme måte å kalle dyra til deg på hver gang.
- Om sommeren må man være påpasselig med at alle beiter har ly mot sterk sol og varme dager, og at sauene har tilgang til vann.
- Følg med at det er nok areal til hver sau, både av lyng- og grasmark. Lyngbrenning ved behov er en forutsetning for at lyngheiene skal være egnet som beite, og reduserer også problemer med flått og romegras (alveld).
- Det er lurt å sette opp informasjonsplakater der sauene går ute hele året, slik at folk ikke uvitende slipper hunder løse. Slike plakater kan man f.eks. få hos NSG.

Tilsynsrunder med Sauekontrollen App

Hilde og Anders er på jakt etter enkle måter å kunne registrere observasjoner de gjør når de er ute på tilsynsrunderne sine. Sauekontrollen App kan brukes til å gjøre oppslag og registrere hendelser om dyrene uten nettilgang. I utmarka på Værlandet tror de at dette kan være et nyttig verktøy. – Vi kommer gjerne med innspill både til Sauekontrollen og Appen for at den skal være mest mulig attraktiv for en villsaubesetning», sier Anders.

Hilde og Anders går jevnlig tilsynsrunder, og de tror at det vil være nyttig å kunne notere ting de ser og gjøre oppslag i Sauekontrollen App på disse rundene.

Hilde poengterer at det er viktig å kun bruke værter som har evnen til å røyte ulla i avl, siden egenskapen er arvelig.

Dyr som ikke røyter ulla må klippes

I forskriften står det at dyra skal klippes etter behov og minst en gang i året. Evnen til å røyte ulla varierer innen rasen gammelnorsk sau, og det betyr at de dyra som ikke feller ulla må klippes. Hilde forklarer at det kan få store konsekvenser for sauene helse og velferd hvis dette ikke følges opp:

- Den gamle, tovete ulla blir fort skitten og hengende i tunge klaser, og dyra kan få store hudskader fordi det blir tett og fuktig under ulltovenene.
- Dyra blir mer utsatt for angrep av fluemark
- Paring kan bli vanskelig
- På vinteren kan ulltovenene føre til at sauene fryser fast i bakken

- Det kan bli vanskelig for lammet å finne juret.

Hilde poengterer at det er viktig kun å bruke værere som har evnen til å røyte ulla i avl, siden egenskapen er arvelig. I hennes egen flokk brukes ikke værene i avl før de er halvannet år gamle, og dermed får hun testet ut om de røyter ulla først.

– Ulla bør plukkes eller klippes på alle sauer som er over ett år gamle, og dette bør gjøres senest i juli, sier Hilde. Det beste for dyra er å plukke ulla etter hvert som de røyter den, men i en større flokk må man som regel basere seg på å samle hele flokken for å klippe dem samtidig med andre prosedyrer som f.eks. parasittbehandling. Når dyra klippes sjekker jeg samtidig klauver, tenner, jur og at sauene ellers ser friske ut. Hilde og Anders klipper som regel åringene tidlig i juni og de voksne søyene i slutten av juni. Da har ulla begynt å løse såpass godt at jobben er enkel å utføre, og en god del av ulla kan plukkes av mens resten klippes med vanlig klippemaskin. På øyene, der det ikke er strøm, klippes sauene med gammeldagse sauesakser. Med sauesaks

rekker hun og Anders over ca. 50-60 dyr på en formiddag.

*Av Grethe Ringdal,
rådgiver i Sauekontrollen, Animalia
og Vibeke Tømmerberg,
veterinær i Helsetjenesten for sau,
Animalia*

Hilde Buer fra Os i Hordaland er sivilagronom med mastergrad i husdyrnæring. Hun har skrevet «Villsauboka» og vært leder i Norsk Villsaulag i flere år. Tidligere har hun bl.a. jobbet i Tine, kraftforindustrien og vært fylkesjordbrukssjef i Hordaland. I 1999 flyttet hun til øya Grøneng i ytre Sunnfjord, hvor hun var villsaubonde i 14 år. Da det i 2013 ble bestemt at arealet skulle brukes av oljeindustrien, flyttet hun og Anders villsauflokken til Værlandet som ligger utenfor Askvoll.

Anders Braanaas er utdannet ornitolog, og har i tillegg utdanning innen økologisk jordbruksdrift og 30 års erfaring med sauedrift.

Hilde og Anders utnytter flere produkter av villsauen og selger slakt privat. Lammene slaktes vanligvis ikke første høsten, men i august året etter. Risbitene (hanndyr som er 1,5 år gamle) er spesielt ettertraktet av restauranterne, og det samme er skinnene deres.

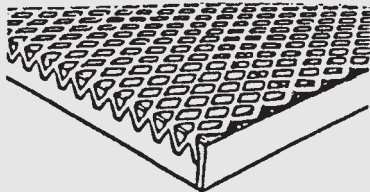
Hilde holder kurs om villsaudrift på forespørsel. Det holdes kurs både for nye og viderekomne villsaubønder, og kursene kan skreddersys etter behov.

E-post: hilbuer@icloud.com,
tlf. 481 26 752

STREKKMETALL

Gunstige priser – ta kontakt for tilbud!

- Strekkmetallrister
- Galvaniserte
- Lause eller på sjølvberande ramme
- Innreiingar
- Ferister
- Drikkerenner
- Gjødseportar
- Alle typar verkstadoppdrag

SOGNEPRODUKT.NO
– ei bru til arbeidslivet

6893 Vik i Sogn, Tlf. 57 69 83 40

www.sogneprodukt.no · epost: post@sogneprodukt.no